

РЕЗУЛЬТАТ НАВЧАННЯ

**ПІДГОТОВКА ДО КОНТРОЛЬНО-
ОЦІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ**

2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО КОНТРОЛЬНО-ОЦІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	 7
1.1 Підготовка майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності як педагогічна проблема	7
1.2 Структура готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності.....	13
 РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО КОНТРОЛЬНО-ОЦІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	 20
2.1 Організаційна модель підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності.....	20
2.2 Методичні рекомендації щодо покращення професійної підготовки майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності.....	25
 ВИСНОВКИ.....	 29
 СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	 31
 ДОДАТКИ.....	 35

ВСТУП

Актуальний запит на якісну освіту закономірно визначив перехід від традиційного («знаннєвої парадигми») до компетентнісного підходу, як загальноприйняту основу методології та технології управління якістю освіти у європейських стандартах. Відповідно, це забезпечило концептуально інноваційні освітні зміни в процесі діяльності, системі функціонування та досягненні кінцевого результату як загальноосвітньої, так і вищої школи. Пошук нових орієнтирів щодо побудови моделі освіти; цілі, змісту, структури, методів та технологій навчання; професійної підготовки фахівців формує запит на низку прикладних досліджень.

У професійно-педагогічній діяльності вчитель реалізує навчальну функцію, невід'ємною складовою якої є контрольна-оцінна діяльність. Традиційні уявлення про її сутність вимагають ґрунтовного перегляду до підходів контролю, вимірювання та оцінювання навчально-пізнавальної діяльності учнів. Перехід до формувального оцінювання, метою якої є підкреслення досягнення учнів, а не ступеня їхніх невдач, визначення причини допущених помилок, розроблення об'єктивніших критеріїв оцінки та форм контролю, прогнозування майбутніх напрямів педагогічної взаємодії, формування умінь самоконтролю і самооцінювання створює нове теоретико-методологічне бачення контрольної-оцінної діяльності.

Запровадження компетентнісного підходу до навчання на всіх освітніх рівнях, актуалізує дослідження визначення сутності, структури, методик й технологій оцінювання ключових та предметних компетентностей. Відповідно, підготовка педагогів до володіння новими підходами контролю та оцінювання освітнього результату спонукають до формування контрольної та оцінної компетентності як необхідних складових для встановлення педагогічного професіоналізму як діючих, так і майбутніх вчителів.

Пошук оптимальних шляхів підготовки вчителя до професійної діяльності представлено у науково-методичній літературі та визначено законодавчо-нормативними положеннями. Регулюючи нормативно-правову базу відображено: Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту»; «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи» (2016 р.), «Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років», Наказ МОН «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» (5-10 класи) (від 21.08. 2013 № 1222), наказ МОН «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти» (11 класи) (від 13 квітня 2011 року №329); для вчителів початкових класів: «Державний стандарт початкової освіти», Концепція «Нова українська школа», Концепція розвитку педагогічної освіти, Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», Наказ МОН «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» (від 23.03.2018 № 283); додаток до наказу МОН України від 19.08.2016 №1009 «Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів» та ін.

Актуальність дослідження особливостей контрольно-оцінної діяльності та підготовки майбутніх вчителів до її здійснення підтверджується постійною увагою з боку науковців, психологів, вчителів-методистів. Зокрема: розкрито зміст, функції та завдання оцінювання (Ш. Амонашвілі, К. Делікатний, І. Лернер, В. Онищук, В. Полонський, І. Якиманська); визначено принципи оцінювання та вимоги до його здійснення (Ю. Бабанський, С. Перовський, М. Дьяченко, Л. Кандибович); обґрунтовано критерії та норми оцінювання навчальних досягнень учнів на загальнопедагогічному рівні (Н. Буринська, О. Ляшенко, Л. Кабан); розроблено систему контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів (Т. Байбара, Н. Бібік, М. Вашуленко,

Н. Коваль, В. Мартиненко, К. Пономарьова, О. Прищеп); досліджено форми і види педагогічних оцінок і оцінних шкал (Б. Ананьєв, Л. Одерій, С. Руновський, С. Сухорський); упроваджено технології внутрішнього та зовнішнього оцінювання на засадах компетентісного підходу (Н. Бібік, О. Локшина, О. Пошетун, О. Полякова, О. Савченко, С. Трубачева); розроблено технології формувального оцінювання (О. Барна, В. Вембер, Н. Морзе, Ф. Перрену); сформовано методику формування контрольно-оцінної діяльності вчителя (Н. Волковинської, Г. Ксензової, Л. Фрідмана); розглянуто проблему готовності вчителя до формування в учнів контрольно-оцінних умінь (О. Абдуліної, О. Баранової, О. Біляковської, В. Бондаря, О. Савченко, С. Сисоєвої, О. Сергєєвої, Г. Тарасенко, Л. Хомич, О. Щербак).

У зв'язку із реформами в системі шкільної освіти питання підготовки педагога до здійснення контрольно-оцінної діяльності з урахуванням сучасних вимог потребує переосмислення.

Зважаючи на актуальність означеної проблеми, темою наукового дослідження було обрано «Підготовка до контрольно-оцінної діяльності майбутніх вчителів».

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх вчителів.

Предмет дослідження – особливості підготовки вчителя до контрольно-оцінної діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати структуру готовності майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності та розробити модель процесу підготовки студентів до контрольно-оцінної діяльності.

Об'єкт, предмет і мета дослідження зумовили необхідність вирішення таких завдань:

1. Конкретизувати зміст контрольно-оцінної діяльності вчителя.
2. Теоретично обґрунтувати структуру готовності майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності.

3. Розробити модель підготовки майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності.

4. Сформулювати методичні рекомендації щодо покращення підготовки вчителя до контрольно-оцінної діяльності.

Методологічну основу дослідження становлять положення особистісноорієнтованого і компетентнісного підходів до професійної підготовки; основні положення щодо розвитку освіти в Україні, викладені в законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Концепції Нової української школи.

У дослідженні використано комплекс методів дослідження, а саме методи аналізу, синтезу та узагальнення даних психологічної, педагогічної та методичної літератури, моделювання педагогічних явищ.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Обсяг роботи 44 сторінки, з них 30 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 28 позицій.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО КОНТРОЛЬНО-ОЦІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Підготовка майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності як педагогічна проблема

Одне із завдань, яке щодня постає перед дітьми в школі – це бути успішними. Успішність навчальних досягнень учнів значною мірою залежить від процесів контролю та оцінювання. контрольно-оцінювальної діяльності вчителя. Усі учасники навчального процесу в школі (учні, вчителі, батьки) зацікавлені в досягненні навчальних результатів, так і в тому, щоб ці результати були оцінені об'єктивно.

У шкільній практиці часто трапляються випадки суб'єктивних і помилкових суджень, коли оцінка не відображає дійсну успішність учня. Прикладом є перенесення симпатії або антипатії з учня на оцінку; залежність оцінки від настрою; перенесення оцінки за поведінку на оцінку з навчального предмета. Таке оцінювання не буде стимулювати учня до роботи, залишить його байдужим, викличе негативну реакцію до вивчення предмета, відвідування уроків. Справедливе ж оцінювання (позитивне чи негативне), коли учень розуміє, що від нього вимагають, коли учень впевнений у справедливості опитуваних знань і необхідності певних умінь, усвідомлює взаємозалежність ступеня своєї старанності й оцінки, стимулює навчальну активність учня, формує інтерес до навчального предмета, мотивує до успіху, зумовлює формування важливих якостей особистості відповідальності, здатності до подолання труднощів, самостійності.

Таким чином, контрольно-оцінна діяльність вчителя є важливою складовою його професійної компетенції і необхідною умовою управління якістю навчання.

Розглянемо зміст основних поняття, покладених в основу розуміння сутності контрольно-оцінної діяльності вчителя.

В тексті «Орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» подано визначення понять «контроль» та «оцінювання»: «Контроль – це виявлення рівня навчальних досягнень учнів»; «Оцінювання – процес встановлення рівня навчальних досягнень учня/учениці в оволодінні змістом предмета відповідно до вимог чинних навчальних програм. Його результатом є педагогічна оцінка, яка відображається в оцінювальних судженнях і висновках учителя/учительки вербально, або в балах. Виставлення балів обов'язково супроводжується оцінювальними судженнями» [10].

Аналізуючи оцінювання у Новій українській школі, Кабан Л. наголошує, що: «поняття «контролю» та «оцінки» є дидактичними, які становлять необхідну й важливу ланку цього процесу. Суть контролю полягає в отриманні відомостей про рівень опанування навчального матеріалу учнями. Педагогічний контроль – система перевірки результатів навчання й виховання, метою якого є визначення якості засвоєння знань та ступінь їх відповідності з цілями та завданнями. Оцінка ж виникає під час контролю, що являє собою процес і результат виявлення й порівняння рівня знань. Оцінка (як і контроль) має бути об'єктивною, обґрунтованою, умотивованою, всебічною, справедливою, впливовою [13].

Біляковська О. стверджує, що: «контроль знань, який є органічною частиною процесу навчання, водночас є засобом керування, корекції і стимулювання, настільки важливий компонент навчального процесу, що «без нього не може бути ні навчання, ні самої школи. Смысл контролю знань становить оцінка, яка виявляється у різних формах: словесній і бальній, якісній і кількісній», а «оцінювання знань – це активний, систематичний процес» [цит. за 2]. Учителю оцінює не лише знання учнів, а й певні якості (старанність, працелюбність, здібності, психологічні особливості), важливими також є оцінки

судження («прокоментована оцінка») педагога про якість виконаної учнем роботи, які скеровують його дії у потрібне русло. Водночас оцінка фіксує рівень досягнутих учнями результатів і є важливим засобом стимулювання до навчання. На підставі оцінки формуються різні навчальні мотиви, зокрема пізнавальні, обов'язку, відповідальності, почуття успіху, задоволення від досягнутих результатів» [2, с. 338].

У дисертаційному дослідженні, присвяченому проблемі формування готовності майбутнього вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, Бережинська Т. зазначає: «сучасна дидактика вбачає завданнями контролю й оцінювання не тільки виявлення рівня засвоєння учнями знань, умінь і навичок, але й визначення причини допущених помилок, прогнозування майбутніх напрямів педагогічної взаємодії, аналіз ефективності використаних методів і прийомів, формування умінь самоконтролю і самооцінювання» [1, с. 9–10].

Аналіз джерел [4], [11] показав, що традиційно виділяють наступні функції педагогічного контролю та оцінювання: – *навчальна* – передбачає, що процес оцінювання й контролю сприятиме вивченню, повторенню, поглибленню знань, їх систематизації; – *діагностико-коригувальна* – пов'язана з виявленням навчальних труднощів, прогалин, помилок в знаннях, вміннях учнів і причин їх виникнення. Це дозволяє вчителю коригувати навчально-пізнавальну діяльність; – *контролююча* – забезпечує визначення рівня досягнень кожного учня, виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу. Це сприяє відповідному плануванню й викладанню навчального матеріалу; – *виховна* – спрямована на покращення особистої дисципліни, на розвиток активності, волі, на формування вміння відповідально й зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю тощо; – *розвивальна* – пов'язана з тим, що контроль сприяє розвитку пам'яті, уваги, мислення, мовлення, пізнавальної активності; – *стимульовально-мотиваційна* – спрямована на формування позитивної мотивації навчання та стимулювання

учнів до покращення результатів навчальної діяльності, розвитку особистої відповідальності; – *прогностично-методична* – передбачає оцінку вчителем своєї праці, прогнозування шляхів удосконалення методики навчання предмета в цілому на основі контролю й оцінки навчальних досягнень учнів.

Об'єктивність, ефективність контрольної діяльності визначають форми і методи контролю, які залежать від його мети. Загальна мета контролю полягає у визначенні якості засвоєння учнями навчального матеріалу, рівня оволодіння знаннями, вміннями і навичками передбачених програмою.

Виділяють наступні види контролю: за способами реалізації (письмовий, усний); за місцем у структурі процесу навчання (попередній, поточний, підсумковий); за масштабом цілей процесу навчання (стратегічний, тактичний, оперативний); за часом реалізації (ретроспективний, попереджувальний, поточний, заключний); за частотою проведення (разовий, періодичний, систематичний); за обсягом результатів навчання, охоплених контролем (локальний, вибірковий, загальний); відповідно до організаційних форм навчання (індивідуальний, груповий, фронтальний) [1, с. 10].

Методи контролю – це способи, за допомогою яких визначається як можна найбільш об'єктивно оцінити результати навчальної діяльності учнів. До них відносяться: опитування з використанням контрольних питань і завдань, що містяться у підручниках, навчальних, навчально-методичних посібниках та дидактичних матеріалах, співбесіди, дидактичні тести, диктанти, твори, самостійні та контрольні роботи, спостереження, лабораторні і практичні роботи, лабораторні дослідження, експериментальні дослідження, реферати тощо.

Традиційне оцінювання дає інформацію, наскільки добре дитина запам'ятовувала і відтворювала програмові знання, а цього в умовах реформування системи освіти недостатньо. Ця теза підтверджена у відповідних нормативних документах МОН України, згідно з якими оцінюються навчальні досягнення учнів.

Так, в Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо вивчення в закладах середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019 навчальному році акцентується на тому, що: «впровадження компетентнісного підходу зумовлює переосмислення технологій контролю й оцінювання: з оцінювання предметних знань, умінь і навичок до оцінювання компетентностей, зокрема готовності і здатності учнів застосовувати здобуті знання і сформовані навички у своїй практичній діяльності. Тепер *об'єктом оцінювання* навчальних досягнень учнів є рівень розвитку їх компетентностей, які інтегрують знання, вміння, навички, досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності» [9].

Впровадження компетентнісного навчання, яке є ключовим елементом концепції Нової української школи, неможливе без змін підходів до оцінювання та визначення рівня знань учнів. Особливо це стосується змін в оцінюванні навчальної діяльності молодших школярів. Воно має спрямовуватися на підтримку дитини й ґрунтуватися на позитивних засадах, враховувати рівень досягнень учня, а не ступінь його невдач і прорахунків. «Міністерство освіти і науки запропонувало нову модель оцінювання для перших класів. Це описова модель, що дозволяє оцінювати учнів в умовах компетентнісного навчання. До цього в Україні практики такого оцінювання не було. Школи знають, як оцінити результати навчання (наприклад, кількість помилок у диктанті), проте не знають, як оцінити процес навчання і компетентності» [28].

Тому актуальним є осмислення проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів в сучасних умовах, з метою подальшого вдосконалення практики оцінювання та підвищення якості і ефективності навчання.

У Концепції Нової української школи зазначено, що оцінки слугуватимуть аналізу індивідуального прогресу і плануванню індивідуального темпу навчання, а не ранжуванню учнів, тобто будуть рекомендаціями до дії. В

основу підходу до оцінювання взято описове формувальне оцінювання з елементами автентичності.

Розглянемо сутність цих сучасних підходів до оцінювання. Формувальне оцінювання – це цілеспрямований неперервний процес, під час якого формується культура спільного обговорення у класі, розвиваються навички критичного і творчого мислення, а також формується середовище, що заохочує учнів запитувати. Формувальне оцінювання підтримує впевненість учнів у тому, що кожен із них здатен покращити свої результати, оскільки учням наводяться приклади того, що від них очікують [12].

Досліджуючи сутність і методику формувального оцінювання, Онопрієнко О. підкреслює: «Сутність формувального підходу пов'язана із систематичним відстеженням індивідуального просування школярів у процесі навчання для своєчасної корекції; з активним залученням учнів до процесу оцінювання власної діяльності. Її також можна укласти в алгоритм: формуємо оцінюючи – оцінюємо формуючи. Такий контроль спрямований на визначення ефективних шляхів прогресування конкретного учня у навчанні, мотивування його на здобуття максимально можливих результатів. Під час перевірки, наприклад, письмових робіт з'ясовується не те, скількох помилок припустився учень і на скільки меншим буде його бал від максимального, натомість, якого рівня він зміг досягти, на скільки вищим чи нижчим є нинішній результат порівняно з попереднім його ж результатом, а не з досягненнями інших дітей у класі, а також чи відповідає він очікуванням школяра» [20, с. 39].

Відмінності між формувальним та підсумковим оцінюванням, характерні його ознаки представлено у додатку А.

Розглянемо основні принципи автентичного оцінювання. Автентичне оцінювання є постійним процесом. Оцінювання не є одноразовим процесом, і його слід здійснювати на постійній основі під час усього навчального курсу. Якщо використовується оцінювання лише наприкінці навчального курсу, учні не матимуть змоги отримати зворотний зв'язок щодо поліпшення своїх

навчальних результатів. Вчитель має постійно збирати дані перебігу навчального процесу, щоб надати учням ефективний і точний зворотний зв'язок щодо різних аспектів навчання. Автентичне оцінювання є комплексним. Оцінювання має вимірювати весь комплекс компетенцій – навичок, ставлень та концепцій, які викладач запланував розвинути. Щоб бути автентичним, оцінювання має бути спрямовано на аспекти, які перебувають поза компетенціями учнів. Автентичне оцінювання також має включати різні перспективи у процесі оцінювання: власну перспективу учнів, перспективу робочого місця, а також перспективу викладача. Вибір методів оцінювання, а також критерії оцінки викладач має пояснити учням, так само як і результати оцінки та їх пояснення. Якісне й ефективне оцінювання передбачає участь учня як у процесі розробки критеріїв, так і у виборі методів оцінювання. Основною метою такої участі є допомога учневі здійснити само оцінювання [23].

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що в процесі підготовки майбутніх вчителів необхідно враховувати зміни в системі шкільної освіти і забезпечити готовність випускників до нових реалій, до інновацій в системі оцінювання навчальних досягнень учнів.

1.2 Структура готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності

Одним із важливих завдань дослідження процесу підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності є виокремлення її структурних складових. Для цього звернемось до досліджень, у яких представлено характеристику структури контрольно-оцінної діяльності вчителів початкової та основної школи.

Розробляючи структуру оцінювальної компетентності вчителя математики, Таточенко В., Шипко А. виділили три компоненти: когнітивний, операційний (діяльнісний) та особистісний (ціннісно-емоційний). «Когнітивний

компонент включає наявність у вчителя математики знань про оцінювальну діяльність, засоби, методи, способи оцінювання у математиці; про сутність, структуру та зміст оцінювальної діяльності вчителя математики. Операційний компонент представляє набір 3 груп оцінювальних вмінь (вміння з реалізації структури оцінювальної діяльності вчителя математики; вміння оцінювати основні компоненти математики; вміння реалізації виховних та мотиваційних функцій оцінки в математиці) і здатністю вибору правильних дій в проблемній оцінювальній ситуації. Критеріями і показниками операційного компонента з'явилися рівень володіння оцінювальними вміннями і вибір правильних дій в проблемній оцінювальній ситуації, що припускає демонстрацію компетенцій або їх застосування в конкретній ситуації. Особистісний компонент характеризується ціннісним ставленням до оцінювальної компетентності як значущої професійної здатності» [24, с. 140].

У дисертаційному дослідженні Бережинської Т доведено: «структура готовності майбутнього вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів виявляється в єдності і взаємодії мотиваційного, змістового та процесуального компонентів і передбачає усвідомлення вчителем об'єктивної і суб'єктивної значущості оцінювання, відповідальність за прийняті педагогічні рішення в кожній оцінній ситуації, прагнення до самоаналізу, самооцінки, професійного самовдосконалення, здатність до подолання труднощів в оцінюванні; засвоєння системи загальнопедагогічних, конкретнометодичних та узагальненометодичних знань про сутність, структуру й методiku оцінювання навчальних досягнень; оволодінні комплексним умінням оцінювати навчальні досягнення молодших школярів» [1, с. 11].

Подібні структурні компоненти готовності майбутніх вчителів фізики до здійснення контрольно-оцінної діяльності виокремлює Шарко В., а саме: «мотиваційно-особистісний, змістовний, діяльнісний. Мотиваційно-особистісний компонент готовності майбутніх учителів фізики до контрольно-оцінної діяльності передбачає наявність переконаності у значущості даного

виду діяльності, усвідомлення її як необхідної умови успішного професійного становлення; націленість на контрольню діяльність і прагнення здійснювати її творчо; визнання кожного учня суб'єктом навчальної діяльності і його позитивне сприйняття. Змістовний компонент готовності включає знання про цілі і основні завдання контролю і педагогічної оцінки в освітньому процесі, їх ролі у розвитку особистості учня; зміст і структуру контрольної діяльності учителя фізики; функції учителя у реалізації даної діяльності в навчальному процесі з фізики; різноманітних підходах до контролю і оцінки ефективності навчання учнів середнього і старшого шкільного віку; причинах і характері дидактичних утруднень, що можуть мати місце під час здійснення контрольної діяльності. Діяльнісний компонент готовності передбачає наявність умінь, здатних забезпечити ефективну реалізацію контрольної діяльності у різних видах вправ, які виконують учні на уроках фізики. Ці вміння можна об'єднати у наступні групи: вміння планувати і організовувати контроль, здійснювати корекцію діяльності і оцінювати її результати» [26, с. 96-97].

Глазова В. в структурі готовності вчителя до контрольної діяльності також виділяє три складові: ціннісно-змістову, технологічну, операційну. Дослідниця акцентує на тому, що «ціннісно-змістова складова готовності майбутнього вчителя ґрунтується на усвідомленні особистісної і суспільної значущості контрольної діяльності, визнанні необхідності змін у контрольній діяльності в умовах особистісно-орієнтовної моделі взаємодії вчителя й учнів та є передумовою для ефективної реалізації інших складових. Технологічна складова готовності включає знання особливостей навчальної діяльності молодшого школяра, видів технологій контролю, доцільних для кожного класу початкової школи. Операційна складова відображає наскільки широкою є палітра використання вчителем технологій контрольної діяльності» [5].

На думку Павлової С., оцінювальна компетентність вчителя початкових класів забезпечується сформованістю мотиваційно-екзистенціального, когнітивно-процесуального та рефлексивно-регулятивного компонентів. Дослідниця так розкриває їх зміст: «мотиваційно-екзистенціальний компонент виявляється в позитивному ставленні вчителя початкових класів до педагогічної діяльності в цілому, усвідомленні вчителем впливу оцінки на процес формування особистості школяра та відповідальності за його результат, а також значенні оцінювального компоненту у власній професійній діяльності, наявності інтересу до оцінювальної діяльності, прийнятті позиції оцінювача як особистісно значущої, прагненні оволодіти методиками оцінювання навчальних досягнень учнів з метою набуття молодшим школярем статусу суб'єктності та підвищення якості навчального процесу. Когнітивно-процесуальний компонент представлений повнотою, глибиною, системністю, усвідомленістю педагогічних знань нормативних документів і базових понять про сутність, логіку, функції, структуру, форми, види, критерії, нормативи, норми оцінювання та методику його здійснення. Крім того, когнітивно-процесуальний компонент оцінювальної компетентності вчителя становлять уміння контролювати й оцінювати не тільки результати, але й процесуальний складник навчальної роботи (спосіб виконання), поєднуючи різні форми та види оцінок, при цьому ураховуючи рівень пізнавальної самостійності учнів, культуру праці. Рефлексивно-регулятивний компонент полягає в усвідомленні викладачем значимості оцінювальних умінь в оцінювальній діяльності; в умінні свідомо контролювати результати своєї оцінювальної діяльності і рівень власного розвитку, особистісних досягнень; у сформованості таких якостей і властивостей як креативність, ініціативність, націленість на співробітництво, співтворчість, схильність до самоаналізу» [21, с. 74].

Аналіз праць засвідчив, що науковці у структурі контрольно-оцінної діяльності вчителя виокремлюють когнітивний/змістовий, процесуальний/операційний/діяльнісний і мотиваційний/особистісний

компоненти. Відповідно до теоретичних розробок ми визначаємо наступні структурні компоненти контрольно-оцінної діяльності майбутніх вчителів: особистісно-мотиваційний, когнітивний та діяльнісний (рис. 1.1). На нашу думку, ці компоненти цілісно характеризують суть і зміст контрольно-оцінної діяльності вчителя і є необхідними складовими системи підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. Кожному компоненту відповідають певні критерії та показники, які їх характеризують.

Особистісно-мотиваційний компонент готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності розкривається через *систему цінностей і установок*, які *мотивують* студентів до професійного розвитку, самовдосконалення. *Когнітивний компонент* готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності визначається рівнем *теоретико-методологічних знань* про особливості контролю та оцінювання, які необхідні для забезпечення контрольно-оцінної діяльності. *Діяльнісний компонент* готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності характеризується *наявністю вмінь і навичок* здійснити контроль навчальних досягнень учня та оцінити їх.

Показниками особистісно-мотиваційного компонента є мотивація студентів до виконання професійної діяльності, до саморозвитку, ціннісне сприйняття й розуміння важливості контрольно-оцінної діяльності. *Показниками когнітивного компоненту* є розуміння специфіки процесу оцінювання навчальних досягнень, знання форм і методів контролю, знання з вікової, педагогічної психології та методики навчання. *Показниками діялісного компоненту* є уміння організовувати процес контролю, вміння оцінити навчальні досягнення, вміння аналізувати і корегувати результати цієї діяльності вчителя.

Характеристика вияву означених критеріїв та показників дозволяє визначити рівень сформованості готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності. Ми виділяємо низький, середній і високий рівні.

Рис. 1.1 Структура готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності

Низький рівень характеризується відсутністю мотивів до виконання професійної діяльності, до саморозвитку, низьким ціннісним сприйняттям і нерозумінням важливості контрольно-оцінної діяльності вчителя; недостатнім розумінням специфіки процесу оцінювання навчальних досягнень, наявністю у студента поверхневих знання з вікової, педагогічної психології та методики

навчання, знань форм і методів контролю; відсутністю уміння організовувати процес контролю, несформованістю вміння оцінити навчальні досягнення та вміння аналізувати і корегувати результати цього виду діяльності.

Середній рівень характеризується достатньо вираженими мотивами студентів до виконання професійної діяльності, до саморозвитку, частковим ціннісним сприйняттям і розумінням важливості контрольно-оцінної діяльності вчителя; достатньо сформованими знаннями форм і методів контролю, знаннями вікової, педагогічної психології та методики навчання, розумінням специфіки процесу оцінювання навчальних досягнень; достатніми уміннями організовувати процес контролю, вмінням оцінити навчальні досягнення, вмінням аналізувати і корегувати результати цієї діяльності вчителя.

Високий рівень характеризується яскраво вираженою мотивацією студента до виконання професійної діяльності, до саморозвитку, ціннісним сприйняттям й розумінням важливості контрольно-оцінної діяльності вчителя; чітким розумінням специфіки процесу оцінювання навчальних досягнень, наявністю системних, глибоких знань форм і методів контролю, знань з вікової, педагогічної психології та методики навчання; чітко сформованими умінням організовувати процес контролю та вмінням оцінити навчальні досягнення, наявністю вміння аналізувати і корегувати результати контрольно-оцінної діяльності вчителя.

Отже, готовність майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності ми визначаємо як сформовану в систему ціннісних установок, позитивної мотивації, теоретико-методологічних знань, контрольно-оцінних вмінь. Відповідно зміст фахової підготовки передбачає засвоєння відповідних знань, формування позитивної мотивації до контрольно-оцінної діяльності, розвиток необхідних для даного виду діяльності вмінь та навичок. У наступному розділі ми детальніше зупинимося на організації процесу підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності у вищих закладах освіти.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО КОНТРОЛЬНО-ОЦІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Організаційна модель підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності

В контексті процесів реформування та розвитку системи шкільної освіти організація професійної підготовки вчителів має бути системною і цілісною. Заклади вищої освіти науково й методично забезпечують навчальний процес, спрямований на формування фахових компетентностей майбутніх вчителів. Представимо процес підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності у вигляді організаційної моделі. На нашу думку, процес моделювання дозволяє врахувати усі необхідні умови та складові навчального процесу, що забезпечує його цілеспрямованість та ефективність.

Аналіз джерел [6], [7], [17] засвідчив, що в загальному розуміння «модель» є умовним, схематичним зображенням певного об'єкта, процесу. Основною вимогою до створення моделі є її простота, доступність у відтворенні, узгодженість із поставленою метою.

Моделюючи процес підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності, ми враховували теоретико-методологічні засади навчального процесу у закладах вищої освіти, структуру готовності майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності. Розроблена модель містить наступні складові: цільову, організаційну, технологічну, результативну. Складові моделі є взаємообумовленими і взаємозалежними (рис. 2.1).

Коротко охарактеризуємо складові моделі.

Цільова складова розкриває мету та завдання підготовки. Метою реалізації моделі є підготовка майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності.

Рис. 2.1 Організаційна модель підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності

Окреслена мета визначила завдання процесу підготовки студентів до професійної діяльності: – формування системи фахових теоретико-методичних знань; – формування контрольної-оцінної навичок; – формування культури контрольної-оцінної діяльності; – формування позитивної мотивації до професійної підготовки.

Організаційна складова репрезентує підходи та принципи, дотримання яких забезпечує відповідну організацію освітнього процесу. Процес підготовки майбутніх вчителів до контрольної-оцінної діяльності базується на конкретних *методологічних підходах*. Охарактеризуємо їх: *компетентнісний підхід* полягає в такій організації навчального процесу, коли поряд з засвоєнням необхідних знань та вмінь, увага зосереджується на мотивації студентів до пізнавальної діяльності, розвитку їх соціально-комунікативних здібностей. Такі навички формують професійні компетентності майбутнього фахівця; *особистісно-орієнтований підхід* забезпечує врахування індивідуальних особливостей, інтересів та потреб студентів в процесі професійної підготовки; *діяльнісний підхід* передбачає використання теоретичних знань для формування практичних вмінь та навичок контрольної-оцінної діяльності; *системний підхід* забезпечує оптимальне поєднання засобів, форм, методів, умов підготовки майбутніх вчителів до контрольної-оцінної діяльності; *аксіологічний підхід* забезпечує формування у студентів розуміння значущості контрольної-оцінної діяльності як важливої складової професійної підготовки, формування позитивної мотивації та ціннісного ставлення до професійного удосконалення.

У нашій моделі процес підготовки майбутніх вчителів до контрольної-оцінної діяльності ґрунтується на наступних *дидактичних принципах*: науковості, послідовності, доступності, зв'язку теорії і практики навчання, професійного спрямування. Подамо коротку характеристику даних принципів: *принцип науковості* забезпечує достовірність, наукову обґрунтованість фактів, інформації, знань, які студенти засвоюють в процесі навчання; *принцип послідовності* передбачає послідовне, педагогічно обґрунтоване формування

професійних знань, умінь та навичок; *принцип доступності* полягає у тому, що зміст, засоби і методи підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності відповідають здібностям і можливостям студентів; *принцип зв'язку теорії з практикою* забезпечує підкріплення отриманих теоретичних знань практичними вміннями та навиками; *принцип професійного спрямування* ґрунтується на тому, що зміст, методи, форми навчання визначаються і підбираються з врахуванням специфіки майбутньої професійної практичної діяльності, у нашому випадку – контрольно-оцінної діяльності вчителя.

Організаційна складова також враховує *структурні компоненти* процесу підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності. Серед них: теоретична підготовка, методична та практична підготовка.

Теоретична підготовка має на меті накопичення теоретичних знань про функції контролю (навчальна, діагностична, орієнтувальна, розвивальна, виховна, контролююча, управлінська, корегувальна, пропедевтична); методи контролю (усний, письмовий, практичний) та їх особливості; види контролю (за місцем у навчальному процесі та об'ємом навчального матеріалу – вхідний, поточний, тематичний, підсумковий) та їх особливості; форми контролю та їх особливості; психологічні особливості оцінювання; основні функції оцінювання (контролююча, навчальна, діагностико-коригувальна, стимулювально-мотиваційна, виховна); загальні критерії оцінювання теоретичних знань, практичних умінь; експериментальних умінь учнів; особливості оцінювання компетентностей учнів. На це спрямований курс теоретичних дисциплін психолого-педагогічного спрямування.

Методична підготовка спрямована на формування методичних знань щодо здійснення контролю під час вивчення нового матеріалу (контроль розуміння), під час розв'язування учнями завдань (контроль індивідуального досвіду практичної діяльності), під час виконання експерименту (контроль індивідуального досвіду експериментальної діяльності); на вироблення алгоритму процедури оцінювання знань, умінь та компетентностей учнів,

опанування технікою формувального оцінювання. На формування методичних знань спрямовані методологічні професійно-орієнтовані дисципліни.

Практична підготовка майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності спрямована на формування вміння здійснювати контроль за різноманітною діяльністю учнів, підбирати відповідні форми контролю, вміння оцінювати знання, навички та компетентності учнів, вміння оцінювати результати різних форм контролю. Отримання досвіду такої діяльності, формування та розвиток контрольно-оцінних вмінь забезпечує проходження педагогічної практики, застосування відповідних методів та прийомів на практичних заняттях.

Ефективне засвоєння студентами знань та опанування вмінь досягається через використання різноманітних методів і прийомів. Саме *технологічна складова* репрезентує засоби, форми і методи підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності.

Основними *формами* професійної підготовки у вищому навчальному закладі є лекції, практичні заняття, семінари, самостійна робота, зустрічі, педагогічна практика.

В процесі підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності застосовують наступні *методи* роботи (розповідь, бесіда, диспут, проблемні ситуації, тренінгові вправи, творчі завдання, проектний метод, ігрові методики, тестування, розробка конспектів уроків з обов'язковою конкретизацією цілей, завдань, прийомів контрольно-оцінювальної діяльності; аналіз зразків педагогічного досвіду оцінювання навчальних досягнень учителями школи; порівняння ефективності контрольно-оцінювальної діяльності різних учителів; складання рекомендацій, взаємооцінювання та самооцінювання усних відповідей, письмових робіт тощо).

Засобами підготовки майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності є наукова, методична література, періодичні видання (підручники, посібники,

довідники), дидактичні засоби (таблиці, презентації, відеозаписи фрагментів уроків з процедурою оцінювання) тощо.

Результативна складова моделі представляє результат – готовність майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності, відповідно до описаних у параграфі 1.2 структурних компонентів готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності (особистісно-мотиваційний, когнітивний, діяльінсний), окреслених критеріїв та рівнів (низький, середній та високий).

Отже, ми теоретично обґрунтували доцільність цільової, організаційної, технологічної та результативної складових моделі підготовки у закладах вищої освіти майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності. Розроблена модель спрямована на підготовку кваліфікованого, компетентного педагога і передбачає теоретичне та практичне навчання, дотримання окреслених дидактичних принципів, методологічних підходів, використання ефективних засобів, форм та методів фахової підготовки.

2.2 Методичні рекомендації щодо покращення професійної підготовки майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності

Відповідно до розробленої моделі система підготовки майбутнього вчителя передбачає цілеспрямоване і послідовне формування показників та критеріїв визначених структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності.

Зупинимось на основних, на нашу думку, моментах, які сприяють ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів.

1. Визначення психолого-педагогічних умов оцінювання. На перший погляд контроль й оцінювання видаються студентам найпростішим в роботі вчителя. Однак на практиці все виглядає не так. Шарко В. подає перелік труднощів, які виникають під час контрольно-оцінної діяльності:

– нерозуміння доцільності проведення відповідних контролюючих операцій на конкретному етапі уроку; – визначення предмету контролю у конкретних випадках; – планування контролю за виконанням учнями як всієї діяльності, так і окремих її елементів; – вибір найбільш ефективних методів контролю і самоконтролю діяльності учнів у процесі їх адаптації до навчального середовища; – визначення рівня відповідності результатів виконання навчальних дій тим алгоритмам, виконання яких забезпечує досягнення поставленої мети; – достовірне (адекватне наявності знань і умінь) оцінювання навчально-пізнавальної діяльності школярів; – створення найбільш сприятливої позитивної атмосфери під час контролю; – формування інтересу в учнів до процесу контролю і оцінювання їх навчальних досягнень, – організація педагогічного спілкування з учнями на етапі контролю і оцінювання знань і умінь; – здійснення диференційованого підходу до учнів під час здійснення контролюючих і оцінювальних операцій; – невміння використовувати результати контролю для прогнозування кінцевого результату в кожному учневі [26, с. 95].

Теоретична, методична і практична підготовка майбутнього вчителя має брати до уваги окреслені труднощі, з метою їх уникнення в майбутній діяльності.

Вважаємо також за потрібне наголошувати студентам на помилках, які трапляються під час оцінювання. Наприклад, оцінка залежить від ставлення вчителя до учня (як результат – завищена або занижена оцінка); вчитель дуже рідко ставить високу оцінку або, навпаки, легко «дарує» оцінки; некоректне оголошення оцінок (акцентуація на особистих рисах учня при виставленні негативної оцінки; відсутність заохочення, похвали) тощо.

Самоконтроль і відслідковування таких моментів формують культуру контрольно-оцінної діяльності вчителя.

Шаповал Л. слушно зазначає, що «при визначенні рівня навчальних досягнень учнів повинні враховуватися такі характеристики якості знань:

правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність, сформованість загальнонавчальних та предметних умінь і навичок; рівень володіння розумовими операціями: уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо; уміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези; самостійність оцінних суджень» [25, с. 350]. Тому майбутніх учителів необхідно орієнтувати на те, що оцінюванню на уроках підлягають лише знання, вміння, навички, компетентності учня, а не його особисті якості дитини, що при негативній оцінці необхідно заохотити учня.

Ми розділяємо думку Біляковської О. щодо залежності об'єктивності контролю й оцінювання від багатьох умов. Найсуттєвішими серед них дослідниця вважає:

1) застосування науково обґрунтованих критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів; 2) чітке визначення вчителем загальних і конкретних цілей для оволодіння усіма компонентами змісту навчального предмета; 3) врахування вимог до навчальних досягнень учнів (окремо для кожного предмета); 4) обґрунтоване виділення головних об'єктів контролю (перевірки й оцінювання); 5) адекватність мети, змісту і способів контролю й оцінювання вимогам програм і методик [3, с. 28].

Враховуючи це, студентів необхідно знайомити з нормативними документами, які визначають критерії та прописують рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів.

2. Формування практичних вмінь, які забезпечують високий професійний рівень контрольно-оцінювальній діяльності.

Чіткий перелік вмінь необхідних для організації успішної контрольно-оцінювальної діяльності педагога запропонувала Біляковська О.: – планувати, організовувати контроль і оцінювання успішності школярів; – визначати мету, завдання й об'єкт контролю; – оцінювати результати контролю, сприймати предмет оцінювання; – порівнювати, співставляти предмет оцінки з

визначеними критеріями; – обирати форму оцінки та повідомляти її учневі; – організовувати оперативний зворотний зв'язок; – корегувати результати навчальної діяльності; – адекватно реагувати у конфліктних ситуаціях; – враховувати психологічні та індивідуальні особливості школярів [2, с. 339].

На нашу думку, саме формуванню таких умінь повинна бути приділена особлива увага на лекціях, практичних заняттях, під час проходження педагогічної практики.

3. Ознайомлення студентів зі змінами в підходах до процесу оцінювання у зв'язку з реформуванням системи шкільної освіти.

Перехід початкової ланки освіти на формувальне оцінювання вимагає від майбутніх вчителів розуміння і знання особливостей інноваційних тенденцій в освіті.

Студенти повинні розуміти, що формувальне оцінювання ґрунтується не на кількісних (скільки помилок), а на якісних показниках. Наприклад, як працював учень, чи співпрацював з іншими, чи докладав зусилля, чи ставився до навчання з цікавістю. Це можливо оцінити лише через спостереження за роботою учня, а не перевірку результатів навчання [28]. Алгоритм діяльності вчителя щодо організації формувального оцінювання подано у додатку Б.

В контексті змін в системі оцінювання початкової ланки освіти пропонуємо ознайомити студентів з окремими техніками формувального оцінювання, яке спрямоване на підтримку навчального поступу учнів; формування в них впевненості у собі, на діагностику досягнень на кожному з етапів навчання; допомагає вчасно виявити проблеми й запобігти їх накопиченню; послаблює страх помилитись. Знання інноваційних технік розширить професійний інструментарій майбутніх вчителів.

Техніки формувального оцінювання та їх опис подано у додатку В. Оволодіння інноваційними прийомами оцінювання є запорукою професійної компетентності майбутнього педагога в контрольно-оцінній діяльності.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного наукового дослідження дали змогу сформулювати такі загальні висновки:

1. Сучасні тенденції реформування системи освіти України спрямовують школу на забезпечення всебічного розвитку особистості учня на засадах особистісно зорієнтованої моделі педагогічної взаємодії, переходу на новий зміст і структуру та впровадження змін в системі контролю й оцінювання результатів процесу навчання. Вектором розвитку змісту освіти та її результатів стає компетентісний підхід. Відповідно до цього у роботі охарактеризовано особливості формального та підсумкового оцінювання, розкрито особливості методики їхнього впровадження.

Активна модернізація шкільної освіти задля успішної самореалізації її випускника в житті та мотивування учнів до навчання зумовила необхідність зміни вимог до системи професійно-педагогічної підготовки вчителя.

2. У дослідженні конкретизовано зміст і структуру готовності до контрольно-оцінної діяльності. Готовність майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності ми визначаємо як сформовану в нього систему ціннісних установок, позитивної мотивації, теоретико-методологічних знань, контрольно-оцінних вмінь.

Структура готовності до контрольно-оцінної діяльності включає наступні компоненти: особистісно-мотиваційний компонент (характеризує систему цінностей і установок, які мотивують студентів до професійного розвитку, самовдосконалення); когнітивний компонент (розкриває наявність теоретико-методологічних знань про особливості контролю та оцінювання), діяльнісний компонент (характеризується наявністю вмінь і навичок здійснити контроль навчальних досягнень учня та оцінити їх). Вияв означених критеріїв та показників визначає рівень сформованості готовності майбутніх вчителів до контрольно-оцінної діяльності (низький, середній, високий).

3. Спроектowana модель підготовки майбутнього вчителя до контрольної діяльності містить такі структурні складові, як цільова (мета, завдання), організаційна (дидактичні принципи, методичні підходи, компоненти підготовки), технологічна (форми, методи, засоби), результативна (компоненти, критерії, показники й рівні сформованості готовності майбутніх вчителів до контрольної діяльності). Результатом реалізації моделі є готовність випускників вищих педагогічних закладів освіти до контрольної діяльності.

4. Відповідно до розробленої моделі зміст фахової підготовки включає цілеспрямоване і послідовне формування показників та критеріїв визначених структурних компонентів готовності майбутнього вчителя до контрольної діяльності і забезпечує засвоєння відповідних знань, формування позитивної мотивації до контрольної діяльності, розвиток необхідних для даного виду діяльності вмінь та навичок.

5. Окреслено основні моменти системи підготовки майбутнього вчителя, а саме: визначення психолого-педагогічних умов оцінювання; формування практичних вмінь, які забезпечують високий професійний рівень контрольної діяльності, ознайомлення студентів із змінами в підходах до процесу оцінювання у зв'язку з реформуванням системи шкільної освіти.

6. Шляхи вдосконалення професійної підготовки вчителя стосуються насамперед опанування інноваційними технологіями та методами формувального оцінювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бережинська Т. В. Формування готовності майбутнього вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 « Теорія та методика професійної освіти» / Т. В. Бережинська. – Київ, 2007. – 24 с.
2. Біляковська О. Контрольно-оцінювальна діяльність учителя: теоретичні аспекти / О. Біляковська // Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. – 2013. – Випуск 14. – С. 336–340.
3. Біляковська О. Дидактичні вимоги до організації контрольно-оцінювальної діяльності майбутнього вчителя / О. Біляковська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 8. – С. 20–28.
4. Буханевич Н. В. Об'єкти, функції і види контролю навчальних досягнень учнів [Електронний ресурс] / Н. В. Буханевич // Модернізація вищої освіти у контексті євро інтегральних процесів. – 2007. – С. 299–303. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/5618/2/Стаття.pdf>
5. Глазова В. В. Виявлення готовності вчителя до контрольно-оцінної діяльності [Електронний ресурс] / В. В. Глазова – Режим доступу до ресурсу: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/2_2011/3.pdf.
6. Гуманюк Т. Б. Моделювання в педагогічній діяльності / Т. Б. Гуманюк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2010. – С. 66-72.
7. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность / А. Н. Дахин // Управление развитием образования. – 2003. – № 1. – С. 24-32.
8. До листів МОН від 18.05.2018 № 2.2-1250 та від 21.05.2018 № 2.2-1255 «Методичні рекомендації щодо формувального оцінювання учнів 1 класу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0>

%B8%D0%BD%D0%B8/2018/05/21/Metod.rekom.do-otsinyuvannya-2018.doc.

9. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 03. 07. 2018 р. № 1/9-415 «Інструктивно-методичних рекомендаціях щодо вивчення в закладах середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу у 2018/2019» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/metodichni-rekomendaciyi>.
10. Додаток до наказу МОН України від 19 серпня 2016 року № 1009 «Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» [Електронний ресурс] / Сайт МОН України. – Режим доступу : old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1-2-08-i.pdf
11. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://licei.lutsk.ua/files/regulations/zagalni_kryterii_ocinjuv.doc
12. Змінено вимоги до оцінювання учнів початкової школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/52083>.
13. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі [Електронний ресурс] / Л. В. Кабан // Народна освіта. – 2017. – № 1 (31). – С. 88–95. – Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471
14. Калаур С. М. Підготовка майбутніх учителів до оцінювання навчальних досягнень школярів з предметів природничого циклу: автореф. дис. кпе. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / С. М. Калаур. – Тернопіль, 2004. – 24 с.
15. Козел Л. Особливості діяльності вчителя при застосуванні безбального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів / Л. Козел // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 10 (Ч. 1). – С. 62–70.

- 16.Коробова І. В. Контрольно-оціночна компетенція вчителя фізики як складова його методичної компетенції [Електронний ресурс] / І. В. Коробова // Менеджмент формування педагогічного кредо майбутнього фахівця фізико-математичного профілю. – 2012. – Частина V. – С. 209–212. – Режим доступу: http://fizika.kam-pod.org/zbirnuku/Zbir18/zb_18/r5/p5_6.pdf
- 17.Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці : точки відліку [Електронний ресурс] / Є. О. Лодатко // Педагогічна наука : історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – 2010. – №1. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/.
- 18.Морзе Н. В. Формувальне оцінювання: від теорії до практики / Н. В. Морзе, О. В. Барна, В. П. Вембер // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2013. – № 6. – С. 45–57.
- 19.Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / За заг. ред. Н. М. Бібік. — Київ : Літера ЛТД, 2018. — 160 с.
- 20.Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення / О. В. Онопрієнко // Український педагогічний журнал. – 2016. – № 4. – С. 36–42.
- 21.Павлова С. Критеріальна система визначення рівнів сформованості оцінювальної компетентності вчителів початкових класів [Електронний ресурс] / С.О. Павлова // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2014. – II(17), Issue: 35. – С. 73–77. – Режим доступу до ресурсу:http://www.seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/pavlov_s._o._criteriabased_system_for_determining_the_levels_of_development_of_assessment_of_competence_of_primary_school_teachers.pdf
- 22.Павлютенков Є.М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях) / Є.М. Павлютенков. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 128 с.

23. Система оцінювання у Новій українській школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/webinar/sistema-ocinuvanna-v-novij-ukrainskij-skoli-7.html>.
24. Таточенко В. І. Контрольно-оцінювальна компетентність майбутніх вчителів математики / В. І. Таточенко, А. Л. Шаповал // Інформаційні технології в освіті. – 2016. – № 1 (26). – С. 126–147.
25. Шаповал Л. Оцінювання якості знань учнів – важлива складова практичної підготовки майбутніх учителів біології / Л. Шаповал // Гуманітарний вісник. – 2012 – № 26. – С. 349-353.
26. Шарко В. Д. Набуття досвіду здійснення контрольно-оцінної діяльності – одне із завдань методичної підготовки вчителя фізики [Електронний ресурс] / В. Д. Шарко // Прогноз, контроль, управління та самоосвіта – актуальні проблеми дидактики фізики. – С. 94–98. – Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/index.php/2307-4507/article/viewFile/35413/31548>.
27. Щербак О. І. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навч.-метод. посіб. / О. І. Щербак, Н. З. Софій, Б. Ю. Бович / За наук. ред. О. І. Щербак. – Івано-Франківськ : «Лілея-НВ», 2014. – 136 с.
28. Як по-новому оцінюватимуть учнів перших класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/yak-po-novomu-otsinyuvatymut-uchniv-pershyh-klasiv>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Оцінна діяльність вчителя в умовах розвитку Нової української школи [12], [28]

В країнах, які вже понад два десятиліття практикують компетентнісне навчання та формувальне оцінювання в школах, assessment та evaluation розділені чітко і зрозуміло:

1. Assessment оцінює процес, а evaluation – результат навчання.
2. Формувальне і підсумкове оцінювання підпорядковані різним цілям: формувальне оцінювання (assessment) має на меті підвищити якість; підсумкове оцінювання (evaluation) має на меті оцінити якість.

Формувальне оцінювання	Підсумкове оцінювання
Перевіряє, як триває навчання	Перевіряє, що було вивчено
Діагностувальне: ідентифікує сфери, де необхідне покращення	Оціночне: вимірює досягнення певного рівня
Ідентифікує недоліки і покращує навчання	Судить про якість
Здійснюється під час навчального процесу	Відбувається в кінці навчального процесу
Допомагає учням вчитися один в одного	Змушує учнів конкурувати між собою

Традиційне оцінювання	Формувальне оцінювання
Оцінювання знань предмета	Оцінювання результатів проектної діяльності
Оцінювання кінцевого результату	Оцінювання самостійності, співробітництва, процесу навчання
Оцінювання вчителем	Оцінювання учнями. самооцінювання
Отримання звіту про результати навчання учнів, їх ранжування	Отримання більш повної картини навчання кожного учня зокрема, його поступу у досягненні цілей

**Алгоритм діяльності вчителя
щодо організації формувального оцінювання [8]**

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей.

Вчитель спільно з учнями розробляє й обговорює цілі уроку. Ціль має бути вимірною, щоб через оцінювання виміряти на якому рівні вона досягнута. Створення ефективного зворотнього зв'язку, який має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим та своєчасним.

2. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.

Для того щоб учень користувався отриманими знаннями він має їх вміти застосовувати, перетворювати, розширювати, доповнювати, знаходити нові зв'язки і співвідношення тощо. Це забезпечується використанням різноманітних прийомів, форм і методів роботи з навчальним матеріалом.

3. Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання.

Критерії оцінювання, розроблені для поточного оцінювання мають описувати те, що заявлено в навчальних цілях. Учні слід ознайомити із ними до початку виконання завдання. Чим конкретніше сформульовані критерії оцінювання, тим зрозумілішою для учнів є діяльність щодо успішного виконання завдання.

4. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).

У процесі навчання першокласників важливе значення має становлення елементів рефлексії, спрямованих на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності, оскільки початкові навички рефлексії як

особистісного новоутворення у повному обсязі мають сформуватися тільки наприкінці молодшого шкільного віку.

Спонукають до рефлексії запитання: «Що нового дізнався на уроці?», «Що привернуло твою увагу?», «Що нового у спілкуванні?», «Що тебе найбільше схвилювало (що нового в емоціях)?». При цьому треба уникати запитань «Що сподобалось?», «Що не сподобалось?» без попередньої операціоналізації цього узагальнення.

5. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Формувальне оцінювання дає можливість вчителю відстежити процес поступу учня до навчальних цілей, корегування освітнього процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомлення відповідальності за самоосвіту.

Формувальне оцінювання можна забезпечити використанням мовного портфолію, основна суть якого полягає в тому, щоб показати все, на що здібні учні. Через твердження «Я знаю», «Я вмію» акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до самооцінювання, поступово збільшується відповідальність за власне навчання.

Методи та інструменти формувального оцінювання

Методи формувального оцінювання			
Графічні	Наочні	Текстові, відео, фото	Консультації
Карти знань	Замітки	Форми	Форми запитання
Завдання на послідовність	Оціночні листи	Запитання	
Схеми	Контрольні списки	Щоденники	
Списки пріоритетів	Запитання для обговорення		
Таблиці	Спостереження учнів		
	Спостереження вчителя		

Техніки формувального оцінювання

Техніка	Процедура використання техніки
Індекс-картки для узагальнення або запитань	Учитель періодично роздає учням картки із завданнями, зображеними з обох боків (почергово перевертаючи певним боком): 1: Назвіть основні ідеї вивченого матеріалу, узагальніть їх. 2: Визначте, що з вивченого ви недостатньо зрозуміли. Сформулюйте свої запитання
Сигнали рукою	Учитель просить учнів показувати сигнали, що позначають розуміння або нерозуміння матеріалу (у ході пояснення понять, принципів, процесу тощо). Попередньо потрібно домовитися з учнями про використання таких сигналів: – Я розумію _____ і можу пояснити (великий палець руки спрямовано вгору). – Я все ще не розумію _____ (великий палець руки спрямовано в сторону). – Я не зовсім упевнений у _____ (помахати рукою). Після ознайомлення із сигналами учитель опитує учнів кожної групи: Що саме Ви не зрозуміли? У чому відчуваєте невпевненість? Що ви зрозуміли й можете пояснити? За результатами отриманих відповідей учитель приймає рішення про повторне вивчення, закріплення теми або продовження вивчення тем за програмою

Світлофор	У кожного учня є картки трьох кольорів світлофора. Учитель просить учнів показувати картою відповідного кольору розуміння (зелений), неповне розуміння (жовтий), нерозуміння (червоний) матеріалу. Після сигналу учитель з'ясовує: що зрозуміли? Що не зрозуміли?
Однохвилинне есе	Техніка, яка використовується з метою представлення учнями зворотного зв'язку про вивчене з теми. Для написання есе вчитель може поставити такі запитання: Що найголовніше ти дізнався сьогодні? Які питання залишилися для тебе незрозумілими?
Вимірювання температури	Метод використовують для виявлення того, наскільки учні правильно виконують завдання. Для цього діяльність учнів призупиняється запитанням: «Що ми робимо?». Відповідь на поставлене запитання – демонстрація розуміння завдання або процесу його виконання. У разі роботи в парах або групах учитель просить пару або групу продемонструвати процес виконання завдання. Інші спостерігають
Мовні зразки (підказки)	Учитель періодично дає учням мовні зразки (вислови, підказки), які допомагають будувати відповідь. Наприклад: Основною ідеєю (принципом, процесом) є _____, тому що _____
Трихвилинна пауза	Учитель надає учням трихвилинну паузу, яка дає можливість учням обдумувати поняття, ідеї уроку, пов'язати з попереднім матеріалом, знаннями, досвідом, а також визначитися із незрозумілими моментами. Я змінив/змінила своє ставлення до.... Я дізнався/дізналася більше про.... Я здивувався/здивувалася тому, що ... Я відчув/відчула... Я ставився/ставилася до ...
Дві зірки й побажання (взаємооцінювання)	Застосовується для оцінювання творчих робіт учнів, творів, есе. Учитель пропонує перевірити роботу однокласника. Коли учні коментують роботи один одного, вони не виставляють оцінки, а вказують на два позитивні моменти – «дві зірки» – і на один момент, який потребує доопрацювання – «побажання»
Техніка «Тижневий звіт»	У кінці навчального тижня кожному учневі пропонується дати відповіді на запитання «Чому я навчився за тиждень?», «Що для мене залишилося нез'ясованим?», «Які запитання я б поставив учням, якби був учителем?» тощо

АНОТАЦІЯ

Актуальність теми. У професійно-педагогічній діяльності вчитель реалізує навчальну функцію, невід'ємною складовою якої є контрольно-оцінна діяльність. Традиційні уявлення про її сутність вимагають ґрунтовного перегляду до підходів контролю, вимірювання та оцінювання навчально-пізнавальної діяльності учнів. Перехід до формувального оцінювання, метою якої є підкреслення досягнення учнів, а не ступеня їхніх невдач, визначення причини допущених помилок, розроблення об'єктивніших критеріїв оцінки та форм контролю, прогнозування майбутніх напрямів педагогічної взаємодії, формування умінь самоконтролю і самооцінювання створює нове теоретико-методологічне бачення контрольно-оцінної діяльності.

Запровадження компетентнісного підходу до навчання на всіх освітніх рівнях, актуалізує дослідження визначення сутності, структури, методик й технологій оцінювання ключових та предметних компетентностей. Відповідно, підготовка педагогів до володіння новими підходами контролю та оцінювання освітнього результату спонукають до формування контрольної та оцінної компетентності як необхідних складових для встановлення педагогічного професіоналізму як діючих, так і майбутніх вчителів.

У зв'язку із реформами в системі шкільної освіти питання підготовки педагога до здійснення контрольно-оцінної діяльності з урахуванням сучасних вимог потребує переосмислення.

Зважаючи на актуальність означеної проблеми, темою наукового дослідження було обрано «Підготовка до контрольно-оцінної діяльності майбутніх вчителів».

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх вчителів.

Предмет дослідження – особливості підготовки вчителя до контрольно-оцінної діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати структуру готовності майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності та розробити модель процесу підготовки студентів до контрольно-оцінної діяльності.

Об'єкт, предмет і мета дослідження зумовили необхідність вирішення таких завдань:

1. Конкретизувати зміст контрольно-оцінної діяльності вчителя.
2. Теоретично обґрунтувати структуру готовності майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності.
3. Розробити модель підготовки майбутнього вчителя до контрольно-оцінної діяльності.
4. Сформулювати методичні рекомендації щодо покращення підготовки вчителя до контрольно-оцінної діяльності.

Методологічну основу дослідження становлять положення особистісноорієнтованого і компетентнісного підходів до професійної підготовки; основні положення щодо розвитку освіти в Україні, викладені в законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Концепції Нової української школи.

У дослідженні використано комплекс методів дослідження, а саме методи аналізу, синтезу та узагальнення даних психологічної, педагогічної та методичної літератури, моделювання педагогічних явищ.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Обсяг роботи 44 сторінки, з них 30 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 28 позицій.

SUMMARY

Actuality of theme. System transformations in the sphere of education became an obvious need for the present in the context of Ukraine's intentions of joining the European Union and relevant European integration processes. One of the conditions for constructive changes in the implementation of educational reforms is the systematic scientific research of the best examples of world and European experience and analysis of the integration ways of their introduction into the national education system. The urgent global public demand for high-quality education naturally identified the transition from the traditional to a competent approach as a common ground for the methodology and technology of quality management education in European standards. Accordingly, it provided conceptually innovative educational changes in the process of activity, system of functioning and achievement of the final result in both general education and higher education. Search for new guidelines on the purpose, content, structure, methods and learning technologies; models of specialists and their professional training forms the request for a number of applied research.

In the professional-pedagogical activity the teacher implements an educational function, an integral part of which is the control and evaluation activity. Traditional ideas about its essence require a thorough review of the approaches to control, measure and evaluate the educational and cognitive activity of students. Modern didactics sees the tasks of control and evaluation not only to identify the level of assimilation of knowledge, skills and abilities by students, but also to determine the causes of the mistakes made, to predict future directions of pedagogical interaction, to analyze the effectiveness of the methods and techniques used, to form self-control skills and self-evaluation. Under such conditions, evaluation becomes not only a means of diagnosing the level of implementation of the goals set, but also a significant factor in the training, development and upbringing of students, the basis for adjusting the process and results of cognitive activity, forecasting further goals

and perspectives in learning. The transition from the "punitive" evaluation ideology to the stimulus, whose purpose is to emphasize the achievement of students, rather than the degree of their failures, the development of more objective criteria of assessment and forms of control, creates a new theoretical and methodological vision of control and evaluation activities.

In this regard, the problem of forming a teacher's readiness for the implementation of control and evaluation activities taking into account the requirements of modern education becomes of particular urgency.

The urgency of the issue raised, its practical significance and the lack of proper methodological elaboration led to the choice of the topic of scientific research.

Object of study – professional training of future teachers.

The subject of the study is the peculiarities of teacher training for control and evaluation activities.

The purpose of the study: theoretically substantiate the structure of readiness for control and evaluation activities, to develop a model of the process of preparing students for control and evaluation activities.

The object, object and purpose of the study led to the need to solve such problems:

1. To reveal the contents of the teacher's assessment and control activities.
2. To substantiate the structure of the structure of readiness for control and evaluation activities.
3. To develop a model of the process of preparing students for control and evaluation activities.
4. To formulate methodological recommendations for improving the teacher's training in control and evaluation activities.

In the scientific research an innovative vision of the teacher's control and evaluation activity is considered in accordance with the competence approach; The key words of "control", "evaluation", "molding evaluation", "authentic assessment", "appraisal competence", "readiness for control and evaluation activity" are

distinguished; Pedagogical conditions and ways of preparing the future teacher for control and evaluation activity are determined; The methodical recommendations for improving the professional training of the teacher to control and evaluation activities are developed. The theoretical significance of the research is determined by analytical estimates and forecasts for improving the teacher's professional training in the context of educational reforms.

Structure and scope of work. Scientific work consists of the introduction, two sections, conclusions, list of sources used, applications. The work volume is 44 pages, including 30 pages of the main text. List of sources used contains 28 items.